

פרק שכו - לפרשת ויקרא ואהבת לרעך כמוך

[א] צרכי בני אדם מרובים יותר משאר הברואים. ולכן נזקקים הם לבעלי מלאכה, בענייני מזון ולבוש. מלאכות אלה מחייבות עובדים רבים, לכן צריך שיהא שיתוף והתחברות של עובדים אלה עם עובדים אחרים לצורך קיום העולם. ועל זה אמרה התורה: "וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים לֹא טוֹב הָיְתָה הָאָדָם לְבַדּוֹ, אֶעֱשֶׂה לוֹ עֶזְרָ כְּנֶגְדּוֹ" (בראשית ב, יח). וחכמי הדורות העוסקים במחקר טוענים: האדם הוא יצור חברתי מטבעו. ולכן כדי שהחברה בעולם תוכל להתקיים, צריך שיהיה ביניהם (בין מדינה למדינה ובין תושבי המדינה בינם לבין עצמם) אהבה ואחוה שלום ורעות. לשם כך יש לקבוע כללים, ותקנות, כדי שיהא סדר בעולם. לכן קבעה התורה חוקים ומשפטים כדי שיהא סדר בעולם: בין בני אדם, ובין אומות העולם שסייעו ויעזרו לצורך קיום העולם, תוך כדי רעות ואחוה. כמו למשל: גמילות חסדים עם כל אדם, ועם כל אומה: למשל החזרת המשכון על ידי המלווה לידי הלווה הנצרך לו בעת שהוא זקוק לו בזמנים ידועים. או פריקת משא מעל בהמת חברו הרובצת תחת משאה, אף על פי שהוא שונא לו. או להשיב אבידה. או איסור שעליה הזהירה התורה: "לֹא תִשָּׂא אֶת אֶחֱיוֹ בְּלִבְבְּךָ, הֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ, וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חָטָא" (ויקרא יט, יז). ושלא ינקום בפועל למי שהרע לו, שנאמר: "לֹא תִקֵּם וְלֹא תִטֹּר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ, וְאֶהְיֶה לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ, אֲנִי ה' (ויקרא יט, יח), ופרשוהו רבותינו את המילה "כמוך": מה שעליך שָׂנְאִי, לחברך אל תעשה, שנו רבותינו (שבת לא, א): מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו: גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת. דחפו שמאי באמת ידו, שהיה שמאי בנאי במקצועו. בא אותו גר לפני

הלל באותה בקשה, גיירו ואמר לו: "דעלך סני, לחברך לא תעביד", כלומר מה שעליך שונאי אל תעשה לחברך, זוהי כל התורה כולה, והשאר פירוש הוא, ועכשיו לך ולמד. [ב] וקשה הוא דבר השנאה, שהיא גורמת לאדם לבוא לידי שפיכות דמים, שנאמר: "וְכִי יִהְיֶה אִישׁ שֹׂנֵא לְרֵעֵהוּ, וְאַרְבַּ לּוֹ נֶקֶם עָלָיו וַהֲקִיפוּ בִפְשׁ נֶמֶת וְנָס אֶל אֶחָת הָעָרִים הָאֵל" (דברים יט, יא).

שנו רבותינו (יומא כג, א), על הפסוק (ויקרא יט, יח): "לֹא תִקֵּם וְלֹא תִטֹּר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ, וְאֶהְיֶה לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ אֲנִי ה'". **מה היא נקימה ומה היא נטירה?** כגון שאמר אחד לחברו: השאל נא לי את קרדומך, ואמר לו חברו: אין אני רוצה להשאיל לך. למחר בא זה שסירב להשאיל את הקרדום אל זה שביקש לשאול, ואמר לו: השאל נא לי את מגלך, ואמר לו: אין אני משאיל לך מגלי, כשם שאתה לא השאלתה לי את קרדומך, זו היא נקימה, שהוא נוקם ומשיב רעה כנגד רעה. **ומה היא נטירה?** כגון שאמר האחד לחברו: השאל נא לי את מגלך, ענה לו חברו: לא. למחר בא החבר אצלו, ואמר לו לאותו אחד: השאל נא לי את קרדומך, אמר לו: בבקשה קח, אבל אני איני כמוך, שאתה לא השאלת לי, זו היא נטירה.

[ג] ולעולם יקבל אדם עצת אוהבו, ואפילו הוא אומר לו דברי תוכחות וחירופים, כי לטובתו הוא מתכוון, כדי להחזירו למוטב ומונע הוא ממנו ללכת בדרך רעה. ויתרחק מעצת שונאו, אף על פי שהוא מהללו ומשבחו (שאין זה אלא להחניף לו שהוא מעמיד פנים של אוהב) עד שיחזור בתשובה. שנו רבותינו: אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן (סנהדרין קה, ב): מה משמעות הכתוב: "וַיִּשְׁמְעוּ אֲזָחֵי אוֹהֶב, וְנִנְעֻתוֹת (ומיותרות) נְשִׁיקוֹת שׁוֹנֵא" (משלי כו, ו)? טובה קללה שקילל אחיה השילוני את ישראל כשהוכיחם, יותר מן הברכה שברך בלעם

הרשע את ישראל. אחיה השילוני קילל את ישראל בְּקִנְיָה, שנאמר: "וְהָיָה ה' אֶת יִשְׂרָאֵל כְּאִשֶּׁר יִנְדֹּד הַקִּנְיָה בְּפִימָה, וְנָתַשׂ אֶת יִשְׂרָאֵל מִעַל הַקְּדָמָה הַטּוֹבָה הַזֹּאת אֲשֶׁר נָתַן לְאַבְרָהָם וְיִצְחָק מִעֲבָר לְנֶקֶד יַעֲקֹב אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת אֲשֶׁרֵיהֶם מִקְעִיסִים אֶת ה' " (מלכים א' יד, טו), ישראל יהיו נעים ונדים בגולה, וצד הברכה שבו - מה קנה סוף זה עומד במקום מים וגזעו מחליף - מצמיח קנה אחר כאשר ייתלש הראשון, ושורשיו מרובים, ואפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אינן עוקרות אותו ממקומו, אלא הוא הולך ומתנדנד ובא עימהם, וכיון שהרוחות שוקטות הוא נזקף ועומד במקומו. אף ישראל כן. אבל בלעם הרשע ברכם ודימה אותם לארז, וארז זה אינו עומד במקום מים, ושורשיו מועטים, ואין גזעו מחליף - מצמיח גזע אחר אם ייתלש הראשון, ואפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אינן מזיזות אותו ממקומו, בגלל שהוא חזק וקשה, אבל כיון שנושבת בו רוח דרומית עוקרת אותו והופכת אותו על פניו ללא תקנה.

[ד] ובזמן שיש אהבה בין החברים, רעות ושלוה קיים ביניהם. וכשימצא אדם חבר אהוב ונאמן לו, יקנהו לו כפי יכולתו. שנו רבותינו (נזיקין ב' אבות פרק א' משנה ו'): "וְקָנָה לָךְ חֵבֶר". קנה את החבר שיהיה שלך. לכן אמר התנא יהושע בן פרחיה בלשון קניין, ולא אמר: "ועשה לך חבר", או: "התחבר לאחרים", רצונו לומר, שצריך האדם לקנות לו אהב לעצמו שיתקן בו כל ענייניו, (כמו שקרה לחוני המעגל (תענית כג, א): לאחר שהתעורר חוני משינה של שבעים שנה, בא ואמר לנכדיו אני הוא חוני המעגל, ולא האמינו לו, הלך לבית המדרש שמע את החכמים אומרים: מאירות וברורות הלכותינו כמו בימי חוני המעגל. מספרים: כאשר היה נכנס חוני המעגל לבית המדרש כל קושיה שהייתה להם לחכמים היה פותר להם. אמר להם: אני חוני המעגל, ולא האמינו לו. ולא

עשו לו כבוד ראוי. התעצב אל ליבו וביקש למות מרוב צער ומת. אמר רבא: זהו שאומרים אנשים בפתגם מקובל: "או חברותא או מיתותא" או חברה או מיתה, שאדם שאין לו כל חברה מוטב לו שימות). ואם לא ימצא חבר כזה, עליו להשתדל להשיג בכל כוחו, אוהב כזה שְׂמִינְשָׁה תמיד אחר רצונו, עד שתתחזק אהבתו, כמו שאמרו חכמי המוסר: כשתאהב חבר, אהוב אותו כמידת האהבה שהוא אוהב אותך, ואל תאהב אותו כמידת אהבתך - היינו יותר ממה שהוא אוהב אותך, שאם הוא אינו אוהב אותך כראוי אל תסמוך עליו לאהוב אותו ולשמוע לו וללמוד ממנו. וכשיכוון כל אחד משני החברים להשביע רצון חברו, תהיה כוונת שניהם ביחד לדבר אחד, בלי ספק, ותרבה האהבה והחיבה ביניהם.

"עשה לך רב וקנה לך חבר" (אבות א', ו')
 "יהושע בן פרחיה נִתְּנָי הָאֶרְבִּי - הוּגַהּ הַשֵּׁנִי, קָבְלוּ מֵהֶם. מִמֵּי? מִרְבוּתָם: יוֹסִי בֶן יוֹעָזָר אִישׁ צְרִידָה, וְיוֹסִי בֶן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם (הוּגַהּ הָרִאשׁוֹן מִתּוֹךְ חֲמִישֵׁה זִוְגוֹת). יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פֶּרְחִיָה אֹמֵר: עָשָׂה לָךְ רֵב, וְקָנָה לָךְ חֵבֶר, וְהָיוּ זֶן אֶת כָּל הַקָּדָם לְכָף זְכוּת". יהושע בן פרחיה מורה לאדם - כיצד עליו לנהוג בחייו.

דבר ראשון: "עשה לך רב": כדי ללמוד ממנו תורה. אין זה טוב שכל החכמים יהיו מוריך, אלא תיקח לעצמך רב אחד ללמוד ממנו, שאם אדם לומד מהרבה חכמים, הרי עלול הוא לטעות בדרכי הסברות, שאין סברו של זה כסברתו של זה ועלול התלמיד להתבלבל. **ושואלים: והאם כך הוא?** והרי בן זומא אומר בפרק ד': "איזהו חכם הלומד מכל אדם?" אלא כך יש להבין זאת: הכוונה שאפשר לקחת כל אחד כרב, ואל יאמר אדם מפלוגי אי אפשר ללמוד כלום. אבל לעולם יש לקבוע רב - חכם אחד. [ועל כך ספרו רבותינו (כתובות קיא, א): שלחו לו אֶתְיוּ של רבה בר נחמני (הושעיא ורב חנניה) לרבה במכתב מארץ ישראל לבבל, וקראו לו: לעלות לארץ ישראל ללמוד תורה אצל רבי יוחנן, וכך כתבו: אף על פי שחכם גדול אתה - אינו דומה אדם הלומד מעצמו ללומד מרבו, ולכן מוטב שתבוא ללמוד תורה בארץ ישראל - אצל רבי יוחנן].

דבר שני: "קנה לך חבר": אין הכוונה רק לצורך תלמוד תורה, אלא לכל ענייני החיים. שכל אדם

צריך שיהא לו ידיד קרוב שיהיה בעל מעלה, נבון וירא שמים. שלא יתכן לאדם שיהיה בלי חבר שיוכל להיוועץ בו בכל ענייניו, שאפילו החכם ביותר זקוק ליועץ. שאין אדם רואה חסרונותיו. וזהו שאמר קהלת (קהלת ד, ט): "טובים השנים מן הקודם אשר יש להם שֶׁכֶר טוֹב בְּעַמְלָם". אבל יזהר שלא יהא חברו שוטה או כעסן. אלא יבחר לו איש חכם והגון. ואם אדם זוכה לחבר טוב באמת הוא עלול להצילו מכל מיני פורענות. כמו שמצאנו אצל דוד ויהונתן שהציל יהונתן את דוד מיד שאול אביו. וכן מצאנו אצל חושי הארכי ידידו של דוד, שהציל חושי את דוד מיד אבשלום בנו.

דבר שלישי: "והוי דן את כל האדם לכף זכות": שאם אדם רואה את פלוני עושה דבר ואין הוא יודע אם הדבר הגון אם לאו, היינו, שניתן לפרשו בשתי אפשרויות, יטה הכף לצד זכות, ויאמר בודאי עשה כהגון, **וזה באדם שאינו מכירו**. ואם רואה אדם המוחזק להגון וירא שמים, עושה דבר שאינו הגון **לכאורה**, ידון אותו לכף זכות. שאם ידון אותו לכף חובה הרי עלול הוא להיות בכלל אלו שחושדים בכשרים, ועל זה נאמר: **"החושד בכשרים לוקה בגופו"**. וההיפך ברשע, כשרשע עושה לכאורה דבר טוב, כל עוד לא עשה תשובה, יש לדון אותו לצד חובה, שעל זה אמר שלמה המלך בחכמתו (משלי כ, כה): **"כִּי יִתֵּן קוֹלוֹ - כְּלוּמָר, עוֹשֶׂה שִׁיחָה קוֹלוֹ מֵלֵא חֵן, אֶל תִּאָּמֶן בּוֹ כִּי יִשָּׁע תוֹעֲבוֹת בְּלִבּוֹ"**.

שנו רבותינו בברייתא (שבת קכז, ב): הדין את חברו לכף זכות גם בשמים דנים אותו לכף זכות. ומעשה באדם אחד שירד מהגליל העליון ונשכר אצל בעל הבית בדרום לשלוש שנים.

לקראת ערב יום הכיפורים אמר לו לבעל הבית: "תן לי שכרי ואלך ואזון את אשתי ובניי". אמר לו בעל הבית: אין לי מעות. אמר לו: אם כן תן לי פירות בשכרי. אמר לו: אין לי. אמר לו השכיר: אם כן שלם לי בקרקע, וענה לו שאין לו. תן לי בהמה! אין לי. תן לי כרים וכסתות. אין לי. לקח הפועל כליו, והלך לביתו בצער. לאחר חג הסוכות נטל בעל הבית את שכרו של השכיר בידו, ועימו משא של שלושה חמורים, אחד טעון דברים של מאכל, ואחד של משתה, ואחד של מיני מגדים והלך לו לביתו של הפועל.

לאחר שאכלו ושתו נתן לו שכרו. אמר לו בעל הבית לפועל: בשעה שאמרת לי תן לי שכרי ואמרת: אין לי מעות, כיצד הבנת את דבריי, ומפני מה לא חשדת בי שאני משתמט מלשלם לך? ענה לו: אמרתי: שמא סחורה בזול נזדמנה לך, וקניית בכספים המגיעים לי - סחורה, ואין בידך כסף לשלם לי. שאל אותו:

בשעה שאמרת לי "תן לי בהמה", ואמרתי: אין לי בהמה", כיצד הבנת את דבריי? ענה לו הפועל: אמרתי: שמא מושכרת הבהמה לאחרים. בשעה שאמרת לי: "תן לי קרקע", ואמרתי לך: "אין לי קרקע", כיצד הבנת את דבריי? ענה לו: אמרתי: שמא מושכרת הקרקע ביד אחרים ואין בעל הבית יכול להוציא את הקרקע מן החוכרים. שאל אותו: כיצד הסביר לעצמו, כשאמר לו: אין לי פירות? ענה לו: אמרתי: שמא אינן מעושרות ולפי שעה אי אפשר לתת אותן. שאל אותו: מה חשב כשאמר: אין לי כרים וכסתות? ענה לו: אמרתי שמא הקדיש כל נכסיו לשמים מסיבה כלשהיא, ולכן אין בידו כעת דבר. אמר לו בעל הבית: נשבע אני בעבודת המקדש שבאמת כך היה, שלא היה אז כסף ברשותי, כי נדרתי והקדשתי את כל נכסיי, בגלל בני הורקנוס, שלא עסק בתורה, ונדר שלא להשאיר ביד בנו כל נכסים. וכשבאתי אצל חבריי בדרום שהיו חכמי הדור התירו לי כל נדריי, ואז יכול הייתי לבוא ולשלם מייד שכרי. ואתה כשם שדנת אותי לכף זכות, אף המקום ידון אותך לכף זכות.

אבל אין אדם צריך לדון עצמו לכף זכות. אדרבה, הוא צריך לפשפש במעשיו, ואפילו במעשה טוב, שמא לא נתכוון לשם שמים. ובשעת וידוי על חטא, אל לנו לחפש הצטדקות על החטא, אלא לתלות הדבר בנו. וזה היה ההבדל בין שאול לדוד. שבשעה שהוכיח שמואל את שאול על אשר לא שמע לדברי ה' יתברך, ענה שאול כך: **"וַיֹּאמֶר שְׂאוּל אֶל שְׂמוּאֵל: חֲטָאתִי. כִּי עֲבַרְתִּי אֶת פִּי ה' וְאֶת דְּבָרֶיךָ. כִּי יִרְאֵתִי אֶת הָעָם וְאֶשְׁמַע בְּקוֹלָם"** (שמואל א' טו, כד). **ואילו דוד ענה כך: "וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל נָתָן: חֲטָאתִי לֹה'". וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל דָּוִד: גַּם ה' הֶעֱבִיר חֲטָאתְךָ לֹא תָמוּת** (שמואל ב' יב, יג). ייחס העוון אך ורק לעצמו, ולא תירץ. ולכן אמר לו נתן הנביא: "גם ה' העביר חטאתך". וזה הוא שאמר שלמה המלך עליו השלום: **"מִכְסָּה פִשְׁעֵי לֹא יִצְלִיחַ, וּמוֹדָה נְעֻזְבִּי יִרְחָם"** (משלי כח, יג). ואין הכוונה שמכסה פשעיו שאינו מתוודה עליהם. אלא מתוודה עליהם אבל נותן סיבות לחטאיו, ולכן לא יצליח.

[א] לפי שְׁצַרְרֵי בְּנֵי הָאָדָם מְרַבִּין יותר מְצַרְרֵי שְׂאֵר הַבְּרִיּוֹת - הברואים, ורָבָם צָרִיכִין בְּתַקְוָנָם לְמַלְאכּוֹת רְבוּת - כלומר לרוב הצרכים צריכים בעלי מלאכה שיעסקו בתיקון, בְּשִׂאָרָם וּכְסוּתָם - בענייני מזון ולבוש, וּלְאֵלוֹ הַמְּלָאכּוֹת צָרִיכִים פּוֹעֲלִים - עובדים רַבִּים, על כן, יִתְחַיֵּב לְהִיּוֹת

שְׁתוּפָם וְחִבְרַת קִצְתָּם לְקִצְתָּם דָּבָר טַבְעִי
לָהֶם וְהִכְרַחֵי בְּמִצִּיאוֹתָם - לכן צריך שיהא
שיתוף והתחברות של עובדים אלה עם
עובדים אחרים כדבר טבעי והכרחי לצורך
קיום העולם. **וְגַם לָזֶה רִמְזָה תוֹרָה,**
בְּאֲמָרָה: "וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים **לֹא טוֹב הָיִיתָ**
הָאָדָם לְבַדּוֹ, אֶעֱשֶׂה לּוֹ עֹזֵר כְּנֶגְדּוֹ" (בראשית ב, יח).
וְחִכְמֵי הַמַּחְקֵר אָמְרוּ: הָאָדָם מְדִינִי בְּטַבְעוֹ.
והחכמי הדורות העוסקים במחקר אמרו:
שהאדם הוא יצור חברתי מטבעו. ולפי
שְׁחִבְרַת הָרַבִּים לֹא תִשְׁלַם, כִּי אִם בְּהִיּוֹת
בִּינֵיהֶם אֶהְיֶה וְאֶחָוָה וְשָׁלוֹם וְרַעוּת, צִוְּתָה
תוֹרָה בְּתַקּוּנֵי סִדְרֵי בְּנֵי אָדָם וְהַנְּהַגְתָּ
קִצְתָּם עִם קִצְתָּם בְּדִבְרֵים רַבִּים שֶׁהֵם סִיּוּעַ
לָזֶה - ולכן כדי שהחברה בעולם תוכל
להתקיים, צריך שיהיה ביניהם (בין מדינה
למדינה ובין תושבי המדינה בינם לבין עצמם)
אהבה ואחוה ושלום ורעות. לשם כך יש
לקבוע כללים, ותקנות, כדי שיהא סדר
בעולם. לכן קבעה התורה חוקים ומשפטים
כדי שיהא סדר בעולם: בין בני אדם, ובין
אומות העולם שיסייעו ויעזרו לצורך קיום
העולם, תוך כדי רעות ואחוה. **וְהֵם: לְגַמֵּל**
חֶסֶד עִם כָּל אָדָם - כמו למשל: גמילות
חסדים עם כל אדם, ועם כל אומה. **וְלִהְיוּ**
הַמְּשֻׁכָּן לַנִּצְרָה לַעֲתִים - בזמנים ידועים
וְלַעֲזוֹב מֵעַל בְּהֶמֶת חִבְרֵי, וְאֵף עַל פִּי
שֶׁהוּא שׁוֹנֵא לּוֹ, וְלִהְיוּ שְׁלֵמִים וְלִהְיוּ אֲבֹדָה
וְשֶׁלֹא יִשְׁנֹא אֶת אָחִיו בְּלִבּוֹ וְשֶׁלֹא יִגְקֹם
וְשֶׁלֹא יִנְטֹר בְּפֹעֵל לְמִי שֶׁהִרְעָה לּוֹ, וְדִבְרֵים
אַחֵרִים כְּאֵלֶּה -וכל כיוצא בזה, **שֶׁהֵם מְשֻׁפָּטִים**
צְדִיקִים הַנִּכְלָלִים בְּתוֹךְ סוּג אֶחָד, וְהוּא:
"לֹא תִקֵּם וְלֹא תִטֹּר אֶת בְּנֵי עַמְּךָ, וְאֶהְיֶה לְרִעְךָ
כְּמוֹךָ, אֲנִי ה' (ויקרא יט, יח), **וּפְרָשׁוֹהוּ רַבּוּתֵנוּ**
אֵת הַמִּילָה "כְּמוֹךָ": מֵאִי דִלֶּךָ סִנִּי לְחִבְרָה לֹא
תַּעֲבִיד מה שעליך שְׁנֹאוֹ, לחברך אל תעשה.
כְּדִגְרָסִינּוּ פֶּרֶק בְּמָה מְדַלִּיקִין (שבת לא, א), **עַל**
אוֹתוֹ - מסופר על אחד **שֶׁבָּא לְהַתְּגַיֵּר לִפְנֵי**
הַלֵּל הַזֶּקֶן וּבְקִשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁיִּלְמְדֵהוּ תוֹרָה

בְּרַגְלֵי אַחַת - מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי,
אמר לו: גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה
כשאני עומד על רגל אחת. דחפו שמאי באמת ידו -
היינו סילק אותו מעל פניו. בא אותו גר לפני הלל
עם אותה בקשה, גיירו ואמר לו: דעלך סני, לחברך
לא תעביד, כלומר מה שעליך שנואי אל תעשה
לחברך, זוהי כל התורה כולה, והשאר פירוש הוא,
ועכשיו לך ולמד, **כְּדִאִיתָא כְּמוֹ שֶׁהוּבָא לְעִיל**
(בפרק כט, ובפרק שיג).

[ב] וְקִשָּׁה הוּא דָּבָר הַשְּׁנֹאָה, שֶׁמִּסְבֶּכֶת לּוֹ
לְאָדָם לְבוֹא לִידֵי שְׁפִיכוֹת דָּמִים, דְּכֶתִיב:
"וְכִי יִהְיֶה אִישׁ שֹׂנֵא לְרֵעֵהוּ, וְאָרַב לּוֹ וְקָם
עָלָיו וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ נֶפֶשׁ וְנָס אֶל אַחַת הָעָרִים הָאֵלֶּ
(דברים יט, יא). כְּדִאִיתָא בְּנֵר ב', כָּלֵל (ו') [ז].
חֵלֶק ב פֶּרֶק א' (סי' סג).

וְגִרְסִינוּ נִמִּי בְּמִסְכַּת יוֹמָא, פֶּרֶק
בְּרֵאשׁוֹנָה (יומא כג, א): **תְּנִינָא: "לֹא תִקֵּם וְלֹא**
תִּטֹּר אֶת בְּנֵי עַמְּךָ, וְאֶהְיֶה לְרִעְךָ כְּמוֹךָ אֲנִי ה'
(ויקרא יט, יח), אִי זֶה הִיא נְקִימָה וְאִי זֶה הִיא
נְטִירָה - מה היא נקימה, ומה היא נטירה?
נְקִימָה? כגון זה **שֶׁאָמַר לוֹ** - לחברו: **הַשְּׂאִילֵנִי**
קֶרְדָּמָךְ - גִּזְוֹן. **אָמַר לִיה: אֲנִי מְשֻׁאִילָךְ.**
לְמַחֵר בָּא אֶצְלוֹ, אָמַר לוֹ: הַשְּׂאִילֵנִי מִגְּלָךְ
- מִכְשִׁיר לְקִצְרֵת תְּבוּאָה. אָמַר לִיה: אֲנִי
מְשֻׁאִילָךְ, כְּמוֹ שֶׁלֹא הַשְּׂאִילֵנִי קֶרְדָּמָךְ, זֶה
הִיא נְקִימָה - שהוא נוקם ומשיב רעה כנגד רעה.
נְטִירָה - מה היא? כגון זה, **שֶׁאָמַר לוֹ** - לחברו:
הַשְּׂאִילֵנִי קֶרְדָּמָךְ. אָמַר לוֹ: לֹא. לְמַחֵר
בָּא אֶצְלוֹ וְאָמַר לִיה: הַשְּׂאִילֵנִי מִגְּלָךְ.
אָמַר לוֹ: הִילָךְ, אֲנִי כְּמוֹתָךְ, שֶׁלֹא
הַשְּׂאִילֵנִי קֶרְדָּמָךְ. זֶה הִיא נְטִירָה - שהוא
זוכר ומזכיר לו שהוא לא נהג עימו כשורה וכו'.

[ג] וְלַעֲוֹלָם יִקְבֵּל אָדָם עֲצַת אוֹהֲבוֹ,
אִפְּלוֹ אָמַר לוֹ דְּבָרֵי תוֹכְחוֹת וְחִרּוּפִין, כִּי
לְטוֹבָתוֹ הוּא מִתְּכַנֵּן, כְּדִי לְהַחֲזִירוֹ לְמוֹטֵב
וּלְמַעַוֵּ מִדְּרָךְ רָעָה. וְיִתְרַחֵק מֵעֲצַת
שׁוֹנְאוֹ, אֵף עַל פִּי שְׁנֹרָאָה לּוֹ שֶׁהוּא
מִהֲלָלוֹ וּמִשְׁבַּח, שֶׁאֲנִי אֵלֶּה לְהַחֲזִיפוֹ, עַד
שֶׁיִּתְמַיד בְּדָרְךָ לֹא טוֹבָה וְלָבוֹ בַּל עֲמוֹ - עַד
שעשה תשובה, **כְּדִגְרָסִינּוּ פֶּרֶק חֵלֶק (סנהדרין**

המעגל לבית המדרש כל קושיה שהייתה להם לחכמים היה פותר להם. אמר להם: אני חוני המעגל, ולא האמינו לו. ולא עשו לו כבוד ראוי. התעצב אל ליבו וביקש למות מרוב צער ומת. אמר רבא: זהו שאומרים אנשים בפתגם מקובל: "או חברותא או מתותא" או חברה או מיתה, שאדם שאין לו כל חברה מוטב לו שימות). **וְאִם לֹא יִמָּצְאוּ** - ימצא חבר כזה בנקל, צריך שִׁימָשְׁכֵהוּ לְאַהֲבָתוֹ בכל דרכי השידול **עַד שִׁישִׁיג אוֹהֵב שְׁיִמְשֹׁךְ תָּמִיד אַחֵר רְצוּנוֹ, עַד שֶׁתִּתְחַזַּק אַהֲבָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֻכְמֵי הַמוֹסָר: כְּשֶׁתֵּאָהֵב -** חבר אהב על מדות אוֹהֲבֵיךְ - אהוב אותו כמידת האהבה שהוא אוהב אותך, **וְאֵל תֵּאָהֵב עַל מִדּוֹתֶיךָ**, ואל תאהב אותו כמידת אהבתך - היינו יותר ממה שהוא אוהב אותך, שאם הוא אינו אוהב אותך כראוי, אל תסמוך עליו, לאהוב אותו ולשמוע לו וללמוד ממנו. **וְכִשְׁיִכְּנוּ כָּל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם -** משני החברים, **לְהַפִּיק -** להשביע **רְצוֹן חֲבֵרוֹ, יִהְיֶה כְּוִנַּת שְׁנֵיהֶם בְּיָחַד לְדַבֵּר אֶחָד בְּלִתי -** בלי ספק. **וְתִרְבֶּה -** האהבה **וְהַחֲבִיב בֵּינֵיהֶם.**

"עשה לך רב וקנה לך חבר" (אבות א', ו')

[יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פִּרְחָיָה וְנִתְאִי הָעָרְבִילי - הזוג השני, קָבְלוּ מֵהֶם. מִמֵּי? מרבותיהם: יוסי בן יועזר איש צרידה, ויוסי בן יוחנן איש ירושלים (הזוג הראשון מתוך חמישה זוגות). יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פִּרְחָיָה אָמַר: עֲשֵׂה לְךָ רֵב, וְקִנֵּה לְךָ חֵבֵר, וְהָיוּ דָו אֶת כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּתוֹ. יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פִּרְחָיָה מוֹרֵה לָאָדָם - כיצד עליו לנהוג בחייו.

דבר ראשון: "עשה לך רב": כדי ללמוד ממנו תורה. אין זה טוב שכל החכמים יהיו מוריד, אלא תיקח לעצמך רב אחד ללמוד ממנו, שאם אדם לומד מהרבה חכמים, הרי עלול הוא לטעות בדרכי הסברות, שאין סברו של זה כסברתו של זה ועלול התלמיד להתבלבל. **ושואלים: והאם כך הוא?** והרי בן זמא אומר בפרק ד': "איזהו חכם הלומד מכל אדם?" אלא כך יש להבין זאת: הכוונה שיכול לבחור רב את מי שהוא רוצה, ואל יאמר אדם - מפלוני אי אפשר ללמוד כלום. אבל לעולם יש לקבוע כרב - חכם אחד. ועל כך ספרו רבותינו (כתובות ק"א, א): שלחו לו אחיו של רבה בר נחמני - (הושעיא ורב חנניה) לרבה במכתב מארץ ישראל לבבל,

ק"ה, ב): **אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי: מֵאִי דְכֻתִּיב -** מה משמעות הכתוב: **"וְנִתְאִי פְּעָעִי אוֹהֵב וְנִעְתָּרוֹת -** ומיותרות, נְשִׁיקוֹת שׁוֹנָא" (משלי כו, ו)? **טובה קללת אחיה השילוני, שקלל את ישראל -** כשהוכיחם, שיהיו ישראל נעים וגדים בגולה, יותר מברכה שברכנו בלעם הרשע. **אֲחִיָּה קָלַלם בְּקִנְיָה, שְׁנֹאֲמַר: "וְהָיָה ה' אֶת יִשְׂרָאֵל כְּאִשֶּׁר יִנּוּד הַקִּנְיָה בְּמִיָּם,** וְנִתְּשָׁת אֶת יִשְׂרָאֵל מֵעַל הָאֲדָמָה הַטּוֹבָה הַזֹּאת אֲשֶׁר נָתַן לְאַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיַעֲקֹב לְעֹד אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת אֲשֵׁרֵיהֶם מִקְעִיסִים אֶת ה' " (מלכים א' יד, טו), **מֵה קִנְיָה זֶה עוֹמֵד בְּמָקוֹם מִיָּם וְגִזְעוֹ מִחֲלִיָּה וְשִׁרְשֵׁיו מִרְבִּין, אֲפִילוּ כָּל רוּחוֹת שֶׁבַּעֲוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ, הוֹלֵךְ וְכָא עֲמָהֶם, כִּיּוֹן שְׂדוּמָמוֹת -** עומד במקומו. **אִם יִשְׂרָאֵל כֵּן -** וצד הברכה שבו - מה קנה סוף זה עומד במקום מים וגזעו - מחליף קנה אחר כאשר ייתלש הראשון. **אֲבָל בְּלַעַם הָרָשָׁע בֵּרַךְ בְּאָרְזוֹ -** ודימה אותם לארז, **מֵה אָרְזוֹ זֶה אֵינוֹ עוֹמֵד בְּמָקוֹם מִיָּם וְאֵין גִּזְעוֹ מִחֲלִיָּה -** מצמיח גזע אחר, **וְאֲפִילוּ כָּל רוּחוֹת שֶׁבַּעֲוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ אֵין מְזִיזִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ, וְכִיּוֹן שֶׁנִּשְׁכְּבָה רוּחַ דְּרוֹמִית עוֹקְרָתוֹ, מֵהִפְכָּתוֹ עַל פָּנָיו.**

[ד] וּבְזִמְנָן שֶׁתֵּאָהֵבָה - שיש אהבה בין **הַחֲבֵרִים מִתְרַבֶּה הָרַעוּת וְהַשְׁלוֹם בֵּינֵיהֶם. וְכִשְׁיִמָּצָא אָדָם חֵבֵר אֹהֵב נֶאֱמַר לוֹ יִקְנֶהוּ בְּכָל -** לו כפי יכלותו, **כְּמוֹ שֶׁשְׁנֵינוּ בִּפְרָק א' מֵאֲבוֹת (בִּזְיָקִין ב' אבות פרק א' משנה ו'): 'וְיִקְנֶה לְךָ חֵבֵר' -** קנה את החבר שיהיה שלך. **לְכֵן הוֹצִיאֵנוּ בְּלִשׁוֹן קִנְיָן -** לכן אמר התנא יהושע בן פרחיה 'וקנה לך חבר' בלשון קניין, **וְלֹא אָמַר: 'וְעֲשֵׂה לְךָ חֵבֵר', או: 'הַתְּחַבֵּר לְאַחֵרִים', רְצוֹנָם לֵאמֹר, שֶׁצָּרִיךְ לְאָדָם שִׁיקְנָה לוֹ אוֹהֵב לְעַצְמוֹ שִׁיתֵּקֵן בּוֹ כָּל עֲנִיָּנוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ: או חֲבֵרוֹתָא או מִיתוּתָא. (כמו שקרה לחוני המעגל (תענית כג, א): לאחר שהתעורר חוני משינה של שבעים שנה, בא ואמר לנכדיו אני הוא חוני המעגל, ולא האמינו לו, הלך לבית המדרש שמע את החכמים אומרים: מאירות וברורות הלכותינו כמו בימי חוני המעגל. מספרים: כאשר היה נכנס חוני**

משתה, ואחד של מיני מגדים והלך לו לביתו של הפועל.

לאחר שאכלו ושתו נתן לו שכרו. אמר לו בעל הבית לפועל: בשעה שאמרת לי תן לי שכרי ואמרת: אין לי מעות, כיצד הבנת את דבריי, ומפני מה לא חשדת בי שאני משתמט מלשלם לך? ענה לו: אמרת: שמא סחורה בזול נזדמנה לך, וקנית בכספים המגיעים לי - סחורה, ואין בידך כסף לשלם לי. שאל אותו: בשעה שאמרת לי "תן לי בהמה", ואמרת: אין לי בהמה", כיצד הבנת את דבריי? ענה לו הפועל: אמרת: שמא מושכרת הבהמה לאחרים. בשעה שאמרת לי: "תן לי קרקע", ואמרת לי: "אין לי קרקע", כיצד הבנת את דבריי? ענה לו: אמרת: שמא מוחכרת הקרקע ביד אחרים ואין בעל הבית יכול להוציא את הקרקע מן החוכרים. שאל אותו: כיצד הסביר לעצמך, כשאמר לו: אין לי פירות? ענה לו: אמרת: שמא אינן מעושרות ולפי שעה אי אפשר לתת אותן. שאל אותו: מה חשב כשאמר: אין לי כרים וכסתות? ענה לו: אמרתי שמא הקדיש כל נכסיו לשמים מסיבה כלשהיא, ולכן אין בידו כעת דבר. אמר לו בעל הבית: נשבע אני בעבודת המקדש שבאמת כך היה, שלא היה אז כסף ברשותי, כי נדרתי והקדשתי את כל נכסיי, בגלל בני הורקנוס, שלא עסק בתורה, ונדר שלא להשאיר ביד בנו כל נכסים. וכשבאתי אצל חבריי בדרום שהיו חכמי הדור התירו לי את כל נדריי, ואז יכול הייתי לבוא ולשלם מייד שכרך. ואתה כשם שדנת אותי לכך זכות, אף המקום ידון אותך לכך זכות.

אבל איך אדם צריך לדון עצמו לכך זכות. אדרבה, הוא צריך לפשפש במעשיו, ואפילו במעשה טוב, שמא לא נתכוון לשם שמים. ובשעת וידוי על חטא, אל לנו לחפש הצטדקות על החטא. אלא לתלות הדבר בנו. וזה היה ההבדל בין שאול לדוד. שבשעה שהוכיח שמואל את שאול על אשר לא שמע לדברי ה' יתברך, ענה שאול כך: **"וַיֹּאמֶר שְׁאוּל אֶל שְׁמוּאֵל: חֲטָאִי. כִּי עֲבַרְתִּי אֶת פִּי ה' וְאֶת דְּבָרֶיךָ. כִּי יִרְאֵתִי אֶת הָעָם וְאֶשְׁמַע בְּקוֹלָם"** (שמואל א' טו, כד). ואילו דוד ענה כך: **"וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל נָתָן: חֲטָאִי לֹה'. וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל דָּוִד: גַּם ה' הָעֶבְרִי חֲטָאתָךְ לֹא תָמוּת" (שמואל ב' יב, יג).** ייחס העוון אך ורק לעצמו, ולא תירץ. ולכן אמר לו נתן הנביא: **"גַּם ה' הֶעֱבִיר חֲטָאתְךָ"**. וזה הוא שאמר שלמה המלך עליו השלום: **"מִכֶּסֶף פִּשְׁעָיו לֹא יִצְלִיחַ, וּמִזֶּדֶה נֶעְזָב יִתָּחַם"** (משלי כה, יג). ואין הכוונה שמכסה פשעיו שאינו מתוודה עליהם. אלא מתוודה עליהם אבל נותן סיבות לחטאיו, ולכן לא יצליח.

וקראו לו: לעלות לארץ ישראל ללמוד תורה אצל רבי יוחנן, וכך כתבו: אף על פי שחכם גדול אתה - אינו דומה אדם הלומד מעצמו ללומד מרבו, ולכן מוטב שתבוא ללמוד תורה בארץ ישראל - אצל רבי יוחנן).

דבר שני: "קנה לך חבר": אין הכוונה רק לצורך תלמוד תורה, אלא לכל ענייני החיים. שכל אדם צריך שיהא לו ידיד קרוב שיהיה בעל מעלה, נבון וירא שמים. שלא יתכן לאדם שיהיה בלי חבר שיוכל להיוועץ בו בכל ענייניו, שאפילו החכם ביותר זקוק ליועץ. שאין אדם רואה חסרונותיו. וזהו שאמר קהלת (ד, ט): **"טוֹבִים הַשְּׁנָיִם מִן הָאֶחָד וְאִשֶּׁר יֵשׁ לָהֶם שֹׁכֵר טוֹב בְּעֵמְלָם"**. אבל יזהר שלא יהא חברו שוטה או כעסן. אלא יבחר לו איש חכם והגון. ואם אדם זוכה לחבר טוב באמת הוא עלול להצילו מכל מיני פורענות. כמו שמצאנו אצל דוד ויהונתן שהציל יהונתן את דוד מיד שאול אביו. וכן מצאנו אצל חושי הארכי ידידו של דוד, שהציל חושי את דוד מיד אבשלום בנו.

דבר שלישי: "והיו דן את כל האדם לכך זכות": שאם אדם רואה את זולתו עושה דבר ואין הוא יודע אם הדבר הגון אם לאו, שניתן לפרשו בשתי אפשרויות, יטה הכף לצד זכות, ויאמר בודאי עשה כהוגן, וזה באדם שאינו מכירו. ואם רואה אדם המוחזק להגון וירא שמים, עושה דבר שאינו הגון לכאורה, ידון אותו לכף זכות. שאם ידון אותו לכף חובה הרי עלול להיות בכלל אלו שחושדים בכשרים, ועל זה נאמר: **"החושד בכשרים לוקה בגופו"**. וההיפך ברשע, כשרשע עושה לכאורה דבר טוב, כל עוד לא עשה תשובה, יש לדון אותו לצד חובה, שעל זה אמר שלמה המלך בחכמתו (משלי כו, כה): **"כִּי יִתָּנָן קוֹלוֹ - כְּלוֹמֵר, עוֹשֶׂה שִׁיחָה קוֹלוֹ מֵלֹא חֵן, אֶל תֵּאָמֵן בּוֹ כִּי יַעֲבֹר תוֹעֲבוֹת בְּלִבּוֹ"**.

שנו רבותינו בברייתא (שבת קכו, ב): הדין את חברו לכף זכות גם בשמים דנים אותו לכף זכות. ומעשה באדם אחד שירד מן הגליל העליון ונשכר אצל בעל הבית בדרום לשלוש שנים. לקראת ערב יום הכיפורים אמר לו לבעל הבית: **"תן לי שכרי ואלך ואפרנס את אשתי ואת בניי"**. אמר לו בעל הבית: אין לי מעות. אמר לו: אם כן תן לי פירות בשכרי. אמר לו: אין לי. אמר לו השכיר: אם כן שלם לי בקרקע, וענה לו שאין לו. תן לי בהמה! אין לי. תן לי כרים וכסתות. אין לי. לקח הפועל כליו, והלך לביתו בצער. לאחר חג הסוכות נטל בעל הבית את שכרו של השכיר בידו, ועימו משא של שלושה חמורים, אחד טעון דברים של מאכל, ואחד של

הנה ספור נפלא על הקורות את יהודי תימן בדורות עברו. הספור, מובא בספר שנקרא - "בסערות תימן".

שני חברים עסקו במסחר שנים רבות, עד שאמרו הבריות שום דבר אין בלחוח להחליש את האהבה והידידות ביניהם. תמיד, עם עלות השחר לאחר תפילת שחרית, היו השנים מעמיסים את הסחורה על המוריהם והיו יוצאים יחד לפקדים למכור את סחורתם. כך הצליחו במסחרם ולא ידעו עני. באחד הימים, והם כבר לא בבחירותם, אמר סעדיה לחברו סאלם: "ראה אני מכרח למהר היום לביתי. נזכרתי שהיום הוא יום 'יארצייט' (ר"ת יום אסיפת רגלי צדיקים יהיה יום טוב) לאבי מורי, ועלי להיות בבית הכנסת, סים אתה את מכירת הסחורה ומחר נתראה.

"טוב" - ענה סאלם - "יהי אלקים עמך". עלה סעדיה על המורו וכל הדרך זרז את המור שילך מהר, עד שהתפסה התמור בזעה. בא סעדיה לעיר, שקה זמן מה בבית הכנסת ויצא החוצה. הוא יוצא והנה רואה הוא מרחוק את חברו סאלם. סעדיה, שרק עכשו הבחין שאבד את הארנק שלו בה היה שם את כספו, פנה אל סאלם ושאל: "אולי מצאת את הארנק שלי?" ענה סאלם: "כן, מצאתי. מרב חפזון נפלה עליך. טוב שאני מצאתי את הארנק ולא אחר", ונתן לסעדיה את הארנק שלו. סעדיה התחיל למנות את הכסף. בין כך ובין כך עמדו אנשים רבים מיוצאי בית הכנסת סביב שני החברים. התחיל סעדיה צועק: "אוי לי, אוי לי. היו בארנק ארבעים ריאל והנה רק עשרים". צחק סאלם ואמר: "אם יש לך רצון להתלוצץ, הרי זה סימן טוב". אך סעדיה המשוע: "באמת התורה, אין כל חשק לצחוק. חסרים לי פאן עשרים ריאל. אוי לי שנתפזתי".

סאלם לא הבין, אך התאפק וקרא: "מנה ידי עוד הפעם את הכסף וחשב, אולי היו רק עשרים ריאל? הן הארנק סגור בפתחו ואין לחשש שמא נפלו ממנו ריאלים". ענה סעדיה: "הנה - מניתי שוב, והכסף חסר". סאלם כאב לבו וחשב: "הרי אני לא פתחתי את הארנק ובנדאי שלא לקחתי גזל, אם כך מה עלי לעשות"? נפר היה שהוא מצטער.

לפתע התחיל סאלם מדבר אל עצמו, ואמר: "הא", "נפילתי בפתח, יצרי השיאני לקבל טובת הנאה בשכר טרחתי. הייתי בטוח שלא תדע בדיוק חשבון כסף והוצאתי מן הארנק עשרים ריאל". עוד הוא מדבר הוציא הוא עשרים ריאל מפיו ונתנם לסעדיה ואמר לו: "סלח נא לי וקבל את שלך, הרי לך עשרים ריאל".

סעדיה הכניס את הכסף לארנק ואמר: "מחול לך, מחול לך", והלך אל ביתו. הלך מהר סאלם אל ביתו למען לא יראו העומדים פי דמעות עומדות בעיניו, והענין היה לשיחת האנשים בעיר.

נכנס לביתו ואשתו קבלה אותו במאור פנים ובברכה! והוא כמעט לא יכול היה לדבר. רק בחדר ספר לאשתו את כל המעשה ואמר: "האם אקח כסף לא שלי? אפילו מגוי לא אקח. קל וחמר מידידי". ענתה אשתו: "למה עשית זאת, לתת לו מכסף?" השיב סאלם: "וכי מה הייתי צריך לעשות"? "ענתה האשה - לירוק בפניו!" והוסיפה: "אחרי שנים רבות ביחד - הוא חושד בך? האשה החזיקה בדעתה ואמרה לבעלה: 'האם בשביל מצוות השבת אבדה היית צריך להוסיף לו משלך?'"

סאלם המשיך לדבר ולנחם את אשתו, וזו כאשה, נאמנה וטובה, מהרה להביא לו מן התבשיל שהכינה עם קפה תימני. ישבו שניהם לאכול ולבם כבד עליהם מן הדבר ששרה. ראי - כך אמר סאלם לאשתו:

ממני בראש חוצות ובקולי קולות, האם זה נקרא כפרת עוון? בזה אתה אומר לטהר את נשמתך? ומה על חרפתי ובושתי? והאם הם שוות בעיניך?

רצה סעדיה כך וקרא בקול: "אני מוכן להכריז על פשעי בפני קהל ועדה!" ענה סאלם בתוקף: "מי יאמין לך? כל השומע יאמר כי בתמלתך עלי, אתה רוצה לטשטש את הגנבה שלי, ולטהר אותי בפני הבריות".

"אם כן, מה אני צריך לעשות? מה אתה דורש ממני - צעק סעדיה? השיב לו סאלם: "דבר אחד אני מבקש ממך, עזוב את ביתי ואל תוסף ראות פני עוד. עשה בכספי מה שתראה". **יצא סעדיה, וכשהיה על סף הבית, אמר: "אתה נוקם ונוטר, אכריית אותה לקבל את שלך, בדין תורה אכריית אותה, שלום לך".**

בבקר למחרת בא שליח בית הדין לביתו של סאלם, ואמר לו: שאל בית הדין מבקש שיבוא לדין תורה. בקול רועד מדמעות שחנקו את גרונו ספר סעדיה את המעשה על הכסף שחשב שאבד, וכשנתגלתה לו טעותו רצה להחזירו לסאלם ולבקש מחילה, אך זה מאן לקבל כספו ושלח אותי מעל פניו. אמר סעדיה: "מוכן אני להודות בפשע ולקבל עלי כל קנס וכל כפר שייושט עלי". כך קרא סעדיה בלב שבור.

סאלם הנבון, שגודע בתלמיד חכם, ענה: "לא אקבל את כספי, התגלגלה לידי מצות השבת אבדה, ואיך לא אקים אותה? באותה שעה היה בעל דיני בטוח שהסכום שהיה חסר לו, אני הוא שלקחתי את כספו". והוסיף: **"והאם חשב אז סעדיה שפל המלכין פני חברו ברבים כאלו שופך דמו"?!** הדברים נסו בכה ובכה, הביאו פסוקים מן התורה ומן ההלכה לפיס בין שני הנצים, אך סאלם בשלו: "רבותי! לא היתה לי בריכה באותה שעה. כשנתתי את כספי,

המשל אומר, מצוות לא נקנות בקלות כמו שמפצחים אגוזים. מצנה אמתית צריכה לעלות בכסף ולפעמים גם בכאב. אני יודע שלא פתחתי את כיס הכסף שלו, ולא נגעתי בכספו, והקב"ה זמן לי מצות השבת אבדה". כך דבר בפיו, אך לבו היה מר עליו מאד. **על מה היה מר?** על כך שחברו חשד בו. ועל כן החליט לא לדבר אתו יותר. באותו הלילה נפתחה דלת ביתו של סאלם, וסעדיה נכנס לחצר הגדול - באדם שרץ בדרכו ארוכה. "עליכם שלום" - אמר לסאלם, "באתי לומר לך שלא התנהגת עמי כמו שמתנהגים עם אח".

"מה קרה" - שאל סאלם? "נזפרת שחסר לך עוד כסף? ענה סעדיה בבשת פנים: "למה אתה מענה אותי? למה נתת לי כסף שלא לקחת ממני, שלא מגיע לי?"

השיב סאלם: "לא מגיע לך? הלא דרשתי אותו מידי!" ענה סעדיה: "לא דרשתי, רק אמרתי שחסר לי. אמת - היה חסר". אמר סאלם: **"אם היה חסר, מי לקח אותו?"**

השיב סעדיה בצער: "מי לקח אותו? אני לקחתי. אני הטפש ועם הארץ. בצעירים שלמתי ליחזא עשרים ריאל, ושכחתי, ולא רשמתי אצלי. וכשבאתי הביתה נזפרתי בדבר. עכשו מהרתי אליה להחזיר לך את הכסף ולבקש סליחה ומחילה".

"לא! לא אקח את הכסף - סעדיה, ואם רעב אתה שב ואכול אתנו".

"חוס ורחם עלי, אל תלעג לי, באתי הנה להחזיר לך הכסף ולבקש מחילה".

"הכסף אינו שלי - ענה סאלם" - אני הפקרתי אותו ברגע שמסרתי לך אותו". אבל סעדיה התחנן: "אי אפשר שאשאיר את הכסף אצלי. הוא שורף את בשרי ואת נשמתי". אמר לו סאלם: "וכי דאגת אתה לשרפת נשמתך? על זה היית צריך לחשב קודם, בטרם לקחת את כספי. רוצה אתה להחזיר לי את כספי בחשאי מה שקבלת

הִכְרַתִּי בַּפְּנֵיהֶם שֶׁל הָעוֹמְדִים סְבִיבִנוּ, שְׂיִישׁ
מֵהֶם הַחוֹשְׁדִּים בִּי, לִכֵּן נָתַתִּי לוֹ אֶת כִּסְפִּי.
חֲשַׁבְתִּי שְׁגַם אִם הָיִיתִי תוֹבֵעַ אוֹתוֹ לְדִין
תּוֹרָה עַל עֲלִילָה זוֹ, הָיִיתִי נֶחָשֵׁב כְּגִנְבַּב בְּעֵינֵי
אֲנָשֵׁי עִירִי, בְּמִשְׁפַּח יָמִים רַבִּים".

הַדִּינִים הַשְׁתוֹמָמוּ וְלֹא יָדְעוּ מַה לַּפְסֵק וּמַה
יִהְיֶה דִּינָם שֶׁל הַנוֹגְעִים בַּדֶּבֶר. וּלְאַחֵר
הַתִּיעֲצוֹת קָרָא אֶחָד הַדִּינִים: "שִׁמְעוּ נָא
יְהוּדִים כְּשֶׁרִים! רֹאִים אָנוּ שְׂאֲתָם שְׁנִיכֶם
אֲנָשֵׁי אֲמֵת, שׁוֹנְאֵי בָצַע וּלְנָאִי וַיִּרְבּוּ
כְּמוֹתְכֶם בְּיִשְׂרָאֵל. אוֹלָם רִיב וּמַחֲלָקֶת סוֹפֵם
מְדֻנִּים וְשׁוֹנְאָה. אֲפָשֶׁר לַעֲשׂוֹת בְּכֶסֶף, שֶׁהוּא
מְקוֹר הַמְרִיבָה, מַעֲשֵׂה טוֹב.

וְהִנֵּה לָכֶם הַצָּעָה: כְּדֹאִי לָכֶם לִשְׁתַּף
עֲצָמְכֶם בְּמַעֲשֵׂה צְדָקָה בְּכֶסֶף זֶה! אַתָּה
סֹאֵלם תּוֹתֵר עַל כִּסְפֶּךָ וְסַעֲדָתָה מוֹכֵן
לְהוֹסִיף עַל עֲשָׂרִים הָרִיאַל עוֹד עֲשָׂרִים.
וְלִכֵּן אוֹמְרִים אָנוּ עָשׂוּ בְּכֶסֶף זֶה מִצְוָה
גְּדוֹלָה, הִכְנִיסוּ חֶתֶן וְכֵלָה עֲנִיִּים לַחֲפָה".
כָּל קָהֵל הַשּׁוֹמְעִים הִלְלוּ אֶת מוֹרֵי הַקָּהֵל,
וְהִסְכִּימוּ שְׂגִיחָם לַכֶּסֶף הַדִּין, וְכוֹלָם שָׂשׂוּ
וְשִׂמְחוּ עַל סוֹפוֹ הַטוֹב שֶׁל הַמַּעֲשֵׂה.

...